

УДК 159.9:378.041:378.011.3-051
DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2022.13.1>

ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНИЙ САМОРОЗВИТОК МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Світлана Білозерська

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, 82100
e-mail: Lana_sun@meta.ua*

У статті представлено авторське розуміння професійно-особистісного саморозвитку майбутнього вчителя та розглянуто модель готовності студентів до професійно-особистісного саморозвитку. Процес становлення професійно-особистісного саморозвитку майбутнього вчителя розкривається через опис послідовних етапів: адаптації, індивідуалізації, вільного освоєння майбутнім учителем професії та самоактуалізації. Представлено характеристику кожного із зазначених етапів, що передбачає оволодіння здатністю перетворювати власну життєдіяльність на предмет практичного перетворення, яке призводить до творчої самореалізації, а також, забезпечує психологічне благополуччя особистості і, як наслідок, оптимізує як особистісне, так і соціальне й професійне життя майбутнього вчителя.

Серед механізмів, що сприяють професійно-особистісному саморозвитку майбутніх учителів визначено наступні: самосвідомість, самовизначення, самореалізація, самовдосконалення, самоосвіта, самовиховання, саморегуляція, самоідентифікація, самооцінка. Феномен професійно-особистісного саморозвитку дозволяє майбутньому педагогу виступати автономним суб'єктом освітньої діяльності в основі якого лежить оволодіння освітнім, творчим, комунікативним, моральним, психофізіологічним та кваліфікаційним потенціалами.

Доведено думку, що саме професійна підготовка визначає зміст, форми, схеми професійної рефлексії, а внутрішній рух забезпечує енергію, реалізацію, особистісний сенс професійного саморозвитку. Професійно-особистісний саморозвиток передбачає усвідомлення своєї власної відповідальності за процес професійного самовдосконалення, наявність умінь його проектувати, здатність постійно підтримувати та коригувати своє професійне та особистісне зростання, адаптуватися до нових умов і активно приймати самостійні рішення.

Ключові слова: готовність до саморозвитку, професійний саморозвиток; професійно-особистісний саморозвиток майбутнього вчителя; становлення; саморегуляція, суб'єктність.

Постановка проблеми. Соціокультурні, економічні та політичні зміни в сучасному світі та в українському суспільстві загалом, визначають одну із пріоритетних проблем педагогічної освіти – здатність майбутніх фахівців до саморозвитку. Це твердження обґрунтовує потребу у модернізації та реформуванні сучасної вищої педагогічної освіти, в основі якої лежить гуманізація освітнього процесу, яка визначає нові орієнтири її розвитку. Основна мета – виховати всебічно розвинену особистість фахівця, компетентного, мобільного, готового до зовнішніх та внутрішніх змін, здатного створювати та реалізовувати стратегії професійного та особистісного зростання. Відповідно, професійна підготовка майбутніх педагогів має бути організована на засадах випереджаючого розвитку суб'єктності студента, актуалізації його освітнього, комунікативного, творчого, кваліфікаційного, психофізіологічного та морального потенціалів, створення умов для плідного творчого саморозвитку, що пов'язаний з ефективністю підготовки до професійної самореалізації та самовираження.

Однак на сучасному етапі розвитку вищої освіти відсутнє цілісне уявлення про складові професійно-особистісного саморозвитку та етапи його становлення, що ускладнює процес ефективної педагогічної підготовки в університеті. Це і підтверджує актуальність дослідження проблеми готовності майбутніх вчителів до професійно-особистісного саморозвитку.

Актуальність останніх досліджень і публікацій. У психології саморозвиток вивчався багатьма вітчизняними та зарубіжними дослідниками. У низці провідних зарубіжних шкіл вагоме місце відводилося питанням саморозвитку особистості. Так, у психоаналізі (А. Адлер, З. Фройд, К. Юнг та інші) саморозвиток пов'язували насамперед із усвідомленням системи прихованих внутрішньоособистісних динамічних процесів, де саме самоусвідомлення і виступало необхідною умовою здійснення саморозвитку. У школі гуманістичної психології (А. Маслоу, К. Роджерс), саморозвиток розглядається через відкриття своєї ідентичності. На думку А. Маслоу, найцінніше у психіці – її самість, її прагнення до саморозвитку. Основним процесом, на його думку, виступає самоактуалізація, завдяки якій людина відображає «повноту людяності» [9].

Школа транзактного аналізу пов'язує саморозвиток із змінами у соціальних установах (Е. Берн), а в екзистенційній психології (В. Франкл) саморозвиток розглядається як розуміння людиною сенсу свого існування. У рамках теорії конвергенції, У. Штерн, що є прихильником персоналізму, розумів психічний розвиток як саморозвиток, який спрямовується і визначається тим середовищем, в якому живе особистість – самовизначається, як свідомо та цілеспрямовано діюча цілісність [9].

Майже вітальне значення саморозвитку надавав видатний психолог, автор теорії стадій психосоціального розвитку Е. Еріксон. Він вважав, що «бажання стабільності, відкидання і страх нового зупиняють процес саморозвитку і є згубними для зрілої особистості» [9].

У вітчизняній психології найчастіше саморозвиток розглядається як фундаментальна здатність людини ставати і бути справжнім суб'єктом свого життя, перевтілювати власну життєдіяльність на предмет практичного перетворення [2;3;4]. Саморозвиток розглядається також як конкретна потреба у створенні себе як особистості, а також самовдосконаленні та самовихованні.

Якщо говорити про особливості саморозвитку майбутніх педагогів, то його слід характеризувати, як процес розвитку особистості та професіонала. Це дозволяє стверджувати, що саморозвиток відображає взаємозв'язок професійного та особистісного розвитку, який спонукає особистість до творчої самореалізації. Такий підхід до розуміння саморозвитку, на думку вчених [3;5], передбачає формування здатності ставити цілі, осмислювати цінність особистого та професійного життя, переживати, продумувати зміст власного життя, формувати професійну самооцінку. Отже, говорячи про професійний саморозвиток не можна не говорити про особистісний.

У працях українських вчених саморозвиток постає як атрибут найвищого рівня розвитку особистості – коли людина стає суб'єктом життєвого шляху. Так, Л.І. Зязюн наголошує, що саме професійний саморозвиток є основою підвищення професіоналізму, завдяки якому здійснюється активне вдосконалення себе як особистості та професіонала [3, с. 82]. Своє визначення особистісно-професійного розвитку дає Р.М. Цокур, розуміючи під ним «процес розвитку особистості, орієнтований на формування своїх життєвих відносин, визначаючи з їх допомогою свій «професійний життєвий простір» [11, с. 17]. На думку вчених професійно-особистісний саморозвиток студентів представляється у вигляді тісного взаємозв'язку самовиховання і самоосвіти, які взаємно доповнюють один одного і дають можливість майбутньому педагогу самоудосконалюватися.

Вивчаючи студентів, майбутніх освітян професійного навчання, С.М. Соколовська розкриває сутність основних принципів і подає характеристику рівнів професійного саморозвитку майбутніх вчителів. Вчена формулює наступне визначення професійно-особистісного саморозвитку – «усвідомлений цілеспрямований процес особистісного та професійного самовдосконалення з метою подальшої творчої самореалізація у педагогічній діяльності» [7, с. 186].

Таким чином, можна стверджувати, що науковці особистісно-професійній розвиток розглядають, як інтеграцію особистісного становлення людини, її внутрішнього руху та професійної підготовки. Саме професійна підготовка визначає зміст, форми, схеми професійної рефлексії, а внутрішній рух забезпечує енергію, реалізацію, особистісний сенс професійного саморозвитку. Професійно-особистісний саморозвиток носить комплексний характер і сприяє формуванню індивідуального стилю професійної діяльності, за допомогою осмислення власної практики та передового досвіду у своїй майбутній професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Професійно-особистісний саморозвиток – поняття, що досить активно вивчається останніми роками, і, як показують дослідження, від нього залежить не лише результативність процесу професійного саморозвитку, а й саме його здійснення. Він сприймається як процес розвитку особистості, орієнтований на високий рівень професіоналізму.

Підготовка студентів до професійно-особистісного саморозвитку здійснюється у процесі загальної професійної підготовки та має спільні з нею компоненти. Водночас, вона має свої специфічні особливості, зумовлені характером педагогічної діяльності та її особливостями. З огляду на це, нами виділено етапи, які сприятимуть розвитку готовності майбутніх педагогів до професійно-особистісного саморозвитку:

– етап адаптації педагога до професії (студент проходить період початкового засвоєння норм, менталітету, необхідних прийомів, технологій професії, формує ціннісні орієнтації та ставить цілі щодо подальшого саморозвитку та самовдосконалення);

– етап індивідуалізації (усвідомлення можливостей виконання професійних норм, початок саморозвитку через професію, усвідомлення індивідуальних можливостей здійснення професійної діяльності, посилення позитивних та згладжування негативних якостей, побудова індивідуального стилю діяльності);

– етап вільного освоєння майбутнім учителем професії (здатність критично оцінювати свої власні досягнення, результати, вміння проводити саморефлексію, оволодіння системою наукових знань, умінь та навичок, що забезпечує різносторонній розвиток особистості майбутнього педагога, ознайомлення із освітніми стандартами, відтворення на належному рівні раніше освоєних методичних рекомендацій, розробок, технологій, вміння правильно знаходити інформацію в інтернет просторі, соціальних мережах, а також сучасних інформаційних технологій);

– етап самореалізації майбутнього педагога у професії (максимальна самореалізація у професійній діяльності, здатність критично оцінювати свої власні досягнення, результати, вміння проводити саморефлексію у процесі саморозвитку, оволодіння професійною культурою, перехід до творчого стану, що впливає не тільки на навколишнє соціально-педагогічне середовище, а й на самого себе, здійснюючи процес формування професійних та соціальних якостей, удосконалення своєї професійної діяльності).

На етапі *адаптації* формуються компоненти самосвідомості, самооцінки, самоорганізації та самоуправління. Професійні цілі студентів неконкретні, уявлення про себе як спеціаліста, про специфіку і методи професійної діяльності є поверховими. На цьому етапі майбутні вчителі не можуть самостійно виявляти причини невдач, помилок і недоліків

у навчальній діяльності. Поряд з тим, студенти зацікавлені в навчанні та визначенні їх індивідуальних особливостей, необхідних для майбутньої професійної педагогічної діяльності.

На даному етапі відбувається і формування особистості педагога, яке залежить не лише від рівня та змісту професійної підготовки, а й від усвідомлення ним сутності моральних, духовних, естетичних цінностей, що становлять цілі існування людини. Одним із завдань вищої школи на даному етапі виступає мотивація студента-майбутнього педагога до освоєння загальнолюдських і професійних цінностей і ціннісних орієнтацій, формування власної системи об'єктивно значимих цінностей.

Цінності, ціннісні орієнтації, ціннісне ставлення до світу в сукупності виступають основою змісту, спрямованості, стратегії саморозвитку та реалізації професійної педагогічної освіти, адже особистісне виражається в професійному через ціннісні орієнтації та установки вчителя. Основними джерелами формування педагогічних установок, пов'язаних із світоглядом вчителя, є ставлення до різних сторін життя, до людей, до себе, до діяльності.

«Особистість педагога повинна мати сильне, цілісне, нерозщеплене Я, в якому гармонійно поєднується індивідуально-неповторне та універсальне», – зазначає М. Савчин [10, с. 14]. Вчений наголошує, що людина з сильним Я розумна, мудра, досвідчена, щаслива, здатна контролювати і моделювати свою діяльність і поведінку, володіти свободою і відповідальністю. Така людина поповнює сили в духовній сфері, долаючи тим самим свою слабкість, недуги, духовні, психічні та психологічні травми.

Протягом усього періоду навчання відбувається інтенсивне формування ціннісних орієнтацій, які поступово починають представляти активну життєву позицію майбутнього учителя. Сам процес професійного саморозвитку майбутніх учителів тут слід характеризувати як процес розвитку особистості та використання всіх його можливостей. Від його умінь організувати власну діяльність залежить якість саморозвитку. Саме тому, простір становлення особистості майбутнього педагога, на наш погляд, розширюється під час розгляду наступних ціннісних орієнтирів:

1) найбільш загальні питання світогляду, людського існування: який світ, що є Добро і зло, як їх розпізнати, у що, і в кого вірити, який ідеал людини та людського життя;

2) життєві проблеми: як будувати власне життя, які цінності визначити собі, яким віддати перевагу, який обрати спосіб життя, чого прагнути у професійній діяльності, кого вважати своїм зразком;

3) моральні проблеми: як ставитися до людей, до близьких, до оточуючих, до друзів та ворогів, як будувати відносини в сім'ї, як вирішувати конфлікти, як виховувати дітей, як ставитися до людей іншої національності, іншої культури, іншої віри.

Етап *індивідуалізації* в професійно-особистісному саморозвитку студентів характеризується сформованою свідомістю та самосвідомістю, адекватною самооцінкою, стійкими навичками самоорганізації і самоврядування.

«Саморозвиток особистості – це свідомий процес особистісного становлення з метою ефективної самореалізації на основі внутрішньо значущих прагнень та зовнішніх впливів. Якщо якості особистості нею не усвідомлюються, всі вони характеризуються поняттям «розвиток» [1, с. 9]. Такої думки дотримуються і інші вчені, включаючи усвідомлення суб'єктом процесу самозміни до основних характеристик процесу особистісних змін, що дозволяють відрізнити саморозвиток від розвитку [5; 6].

На підтримку цієї тези наведемо дослідження Л.А. Павленко, у якому характеризуються особливості саморозвитку, що є основою для розвитку самореалізації творчого потенціалу. Автор робить висновок про те, що мотивацією для професійного саморозвитку

є самопобудова особистості, яка готова до внутрішніх змін. Адже в процесі усвідомленої самозміни людина максимально реалізується як творець свого Я та свого життєвого шляху [6]. Також у роботах Р.М. Цокур [11] саморозвиток розглядається як процес, в якому майбутній педагог самостійно створює умови для орієнтації на якісну зміну своєї особистості та передбачає перспективи подальшого самовдосконалення. Це дозволяє стверджувати, що умовою професійно-особистісного саморозвитку є самостійність суб'єкта, а так званий «стихийний» саморозвиток не є повною мірою саморозвитком через те, що він не усвідомлюється і не керується суб'єктом.

Важливим механізмом процесу усвідомленого професійно-особистісного саморозвитку на даному етапі виступає усвідомлення протиріччя між «Я» у професії та вимогами до професійної кваліфікації роботодавцем, самою професією, суспільством і самим фахівцем.

Особливостями *етапу вільного оволодіння майбутнім педагогом своєю професією* виступають: прояв індивідуальної своєрідності, рефлексивності, креативності, критичності. Також на цьому етапі зростає потреба студентів в особистісній та професійній самореалізації. Майбутні вчителі намагаються будувати логіку міркування в процесі вирішення педагогічних проблем, робити висновки на основі свого життєвого досвіду, прагнути розширити знання про себе як про майбутнього професіонала. Поступово набуті знання співвідносяться з реальним ставленням до себе та інших.

Тут слід наголосити на тому, що в даний час зростає роль педагогічної науки в психологічному аналізі реалій інформаційного суспільства. У своєму саморозвитку студенти все більше звертаються до Інтернету, до мережевих проєктів, до інформаційного пошуку відповідей на актуальні питання. Сьогодні проблеми інформатизації освітнього процесу та питання формування різних аспектів інформаційної компетентності студентів інтенсивно досліджуються вченими в таких аспектах як: інформаційно-пізнавальна самостійність, мобільність, медіакомпетентність, медіа-риторика. У роботах вчених [2;4] робиться спроба цілісного вивчення ціннісних структур глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, яка розглядається як фактор, що впливає на зміни в ціннісній системі суспільства та особистості. Динаміка взаємодії аксіосфери Інтернету та аксіосфери суспільства, на думку науковців, з однієї сторони, призводить до утвердження цінностей інформації, знання, незалежності, свободи і творчості, а з іншого – тягне за собою знецінення пошуку істини, відторгнення складного знання, зростання фрагментарності свідомості та суперечливості духовного світу як окремої особистості, так і соціуму загалом.

Л.І. Зязюн зазначає, що завдяки інформаційно-забезпечувальній діяльності, здійснюються засвоєння, накопичення, упорядкування, систематизація, актуалізація різновидів досвіду з метою задоволення пізнавальних потреб у різних видах діяльності [3]. Поряд з тим, використання інтегрованих інтернет-технологій дозволяє реалізувати низку задач: враховувати індивідуальні особливості студентів, надаючи їм велику свободу в часі та інформаційному просторі для дій; мінімізувати технічну складність поставлених завдань шляхом урахування рівня володіння комп'ютером та навичок роботи в Інтернеті студентів; оптимально інтегрувати форми використання інтернет-технологій навчання з урахуванням основних аспектів навчального процесу; навчити студента бути більш відповідальним за власні знання, оскільки він повинен уміти організувати власний час, вирішити, яка інформація може бути використана для виконання завдання, в якій формі представити свою точку зору.

Етап *самоактуалізації* характеризується стійким саморозвитком майбутнього вчителя, де відбувається перебудова і подальший аналіз навчальних, професійних і життєвих

досягнень, підвищується мотивація до подальшого саморозвитку, активно формується суб'єктність майбутнього учителя.

В школі акмеології саме найважливішою складовою професійного саморозвитку вважають образ результату саморозвитку, який для людини має аксіологічне значення. На думку Л. Рибалко, професійний саморозвиток постає як особистісна категорія, як процес та результат творчої діяльності [8]. Результат процесу професійного саморозвитку – це зміни у знаннях, здібностях, орієнтаціях, особистісних та професійних якостях.

Основними характеристиками професійного саморозвитку, як особливої особистісної освіти, виступають активність та здатність до перетворення себе, активна рефлексивна позиція

Як бачимо, формування готовності майбутніх учителів до професійно-особистісного саморозвитку – це педагогічно організований циклічний процес, в якому відбувається постійне осмислення потенційних можливостей майбутнього вчителя, як професіонала своєї справи, що стимулює його професійний та особистісний розвиток та є основою безперервної роботи над собою. Саме освітнє середовище вишу повинно ефективно впливати на формування готовності до професійно-особистісного саморозвитку майбутніх педагогів, в основі якого є оволодіння:

- освітнім потенціалом, тобто ціннісними орієнтаціями у професійній сфері, уявленням про професію та соціальні установки на оволодіння нею, професійною компетентністю, інтелектуальністю, здатністю до самоосвіти, психологічною грамотністю;

- творчим потенціалом, тобто ініціативністю, креативністю, соціальною активністю, наполегливістю, організаторськими якостями;

- комунікативним потенціалом: відкритістю, емпатійністю, делікатністю, доброю, толерантністю, почуттям такту, співчуттям, інтуїцією, здатністю до співпереживання, порядністю, готовністю до співпраці;

- моральним потенціалом, тобто чесністю, відповідальністю, вмиле регулювання своєї поведінки, розуміння своїх можливостей, володіння духовною та загальною культурою, громадянськістю, патріотизмом;

- психофізіологічним потенціалом: самостійністю, мобільністю, гнучкістю, дисциплінованістю, наполегливістю, самоповагою;

- кваліфікаційним потенціалом, тобто впевненістю у собі, підприємливістю, конкурентоспроможністю, інтелектуальною зрілістю (розвинені пізнавальні інтереси, уміння знайти конструктивне вирішення проблеми, критичність мислення тощо).

Оволодіння даними здатностями дозволяє майбутньому педагогу розуміти навколишній світ, так і самого себе не на поверхневому, а на смисловому рівні, організувати власний внутрішній світ відповідно до вищих духовних цінностей, постійно саморозвиватися, самореалізуватися, а також професійно самовдосконалюватись. Комплексний вплив на всі складові готовності до саморозвитку дозволяє сформулювати основу для успішного професійно-особистісного саморозвитку, забезпечить психологічне благополуччя особистості і, як наслідок, оптимізує як особистісне, так і соціальне та професійне життя.

Висновки. Теоретичний аналіз досліджень дозволяє сформулювати мету, етапи та сутність професійно-особистісного саморозвитку майбутніх педагогів. Професійно-особистісний саморозвиток майбутнього вчителя передбачає усвідомлення своєї власної відповідальності за процес професійного самовдосконалення, наявність умінь його проектувати, здійснювати та регулювати бажання, здатність постійно підтримувати та коригувати своє професійне та особистісне зростання. Готовність до саморозвитку майбутніх учителів може визначатись як процес, спрямований на самореалізацію, особистісне самовизначення, що сприяє оволодінню освітнім, творчим, комунікативним, моральним,

психофізіологічним та кваліфікаційним потенціалами і безпосередньо на розвиток особистісних та професійних якостей.

Метою професійно-особистісного саморозвитку майбутніх педагогів можна вважати освоєння якісно нового рівня професійної компетентності, педагогічної майстерності, який забезпечує можливість удосконалювати свою педагогічну реальність, зростання, становлення, інтеграцію та реалізацію у педагогічній праці професійно значущих особистісних якостей та здібностей, професійних знань та умінь. Головним тут виступає активне та якісне перетворення майбутнім педагогом свого внутрішнього світу, який приведе його обов'язково до принципово нового ладу та способу життєдіяльності.

Процес становлення професійно-особистісного саморозвитку майбутнього педагога найбільш оптимально відбувається, коли в процесі професіоналізації студенти проходять наступні стадії: етап адаптації педагога до професії; етап індивідуалізації; етап вільного оволодіння майбутнім педагогом своєю професією; етап самоактуалізації майбутнього педагога у професії. Серед механізмів, що забезпечують професійний саморозвиток майбутніх учителів найважливішими виступають: самосвідомість, самовизначення, самореалізація, самовдосконалення, самоосвіта, самовиховання, саморегуляція, самоідентифікація, самооцінка.

Список використаної літератури

1. Булах І. С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків : автореф. дис... д-ра психол. наук : спец. 19.00.07 / І. С. Булах. К., 2004. 42 с.
2. Дубасенюк О.А., Семенюк Т.В., Антонова О.Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: Монографія. Житомир: Житомирський держ. пед. ун-т, 2003. 192 с.
3. Зязюн Л.І. Саморозвиток особистості в освітній системі Франції: Монографія. – Київ; Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – 388 с.
4. Ковальчук Г.О. Активізація навчання в економічній освіті/ Ковальчук Г.О. [Електронний ресурс]]. Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/760/5>
5. Кузікова С. Б. Психологія саморозвитку. Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми : МакДен, 2011. 149 с.
6. Павленко Л.А. Самореалізація творчого потенціалу вчителя в процесі формування національної еліти. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*: зб.наук.праць. 19(23). Харків: НТУ "ХП", 2008. С. 101-108.
7. Професійний саморозвиток майбутнього фахівця: Монографія. За ред. В.А. Ковальчук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 204 с.
8. Рибалко Л. С. Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. : 13.00.04 Харків. 2008. 45 с.
9. Рибалка В. В. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці: Навчальний посібник. Одеса, 2009. 575 с.
10. Савчин М. В. Теоретико-методологічні засади створення та реалізації програми особистісно-професійного розвитку майбутнього педагога. *Особистісно-професійний розвиток майбутнього педагога: монографія* Дрогобич: ВВДДПУ імені І. Франка, 2014. С. 9–18.
11. Цокур Р.М. Формування потенціалу професійного саморозвитку в майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки: Дис. канд. пед. наук. Одеса, 2004. 245 с.

PERSONAL PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT OF A FUTURE TEACHER**Svitlana Bilozerska***Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
24, Ivana Franka Str., Drohobych, Ukraine, 82100
e-mail: Lana_sun@meta.ua*

The author's understanding of professional and personal self-development of a future teacher is presented in the article and the model of students' readiness for professional and personal self-development is considered. The process of formation of professional and personal self-development of a future teacher is revealed through the description of successive stages: adaptation, individualization, familiarization of a future teacher with the profession and self-actualization. The characteristics of each of these stages are presented, which involve mastering the ability to transform their own lives into practical transformation, which leads to creative self-realization, as well as provides psychological well-being and, consequently, optimizes both personal and social professional life of future teachers.

Among the mechanisms that promote professional and personal self-development of future teachers are the following: self-awareness, self-determination, self-realization, self-improvement, self-education, upbringing, self-regulation, self-identification, self-esteem. The phenomenon of professional and personal self-development allows the future teacher to act as an autonomous subject of educational activity which is based on mastering educational, creative, communicative, moral, psycho-physiological and professional potentials.

The opinion is proved that professional training determines the content, forms and schemes of professional reflection, while internal movement provides energy, realization, personal meaning of professional self-development. Professional and personal self-development involves awareness of their own responsibility for the process of professional self-improvement, the ability to plan it and constantly maintain and adjust their professional and personal growth, adapt to new conditions and actively make independent decisions.

Key words: readiness for self-development, professional self-development; personal professional self-development of a future teacher; formation; self-regulation, subjectivity.